

De internationale betekenis van Arthur van Schendel

Het was op de tweede dag van mijn loopbaan bij de ICOM (*International Council of Museums*), op 2 juli 1962, dat het Comité Consultatif – in Den Haag bijeengekomen ter gelegenheid van de zesde Algemene Vergadering van de Organisatie – Arthur van Schendel, toen sinds kort Hoofddirecteur van het Rijksmuseum, tot zijn voorzitter koos. Die dag begon voor mij een samenwerking die twaalf jaar zou duren, tot het mijn beurt was afscheid te nemen van de ICOM en daarmee van de internationale wereld van de kunst. De contacten gedurende de eerste drie jaren waren zeldzaam en oppervlakkig: ik leerde mijn vak en de verantwoordelijkheden van de voorzitter van het Comité Consultatif waren toen tamelijk bescheiden.

In juli 1964 gaf de toenmalige voorzitter van de ICOM, Sir Philip Hendy, te kennen zich niet meer voor een herbenoeming als voorzitter beschikbaar te willen stellen. Als jong en nog onervaren waarnemend directeur, wendde ik mij tot een raadsman voor velen op cultureel gebied: Paul Coremans, Directeur van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium te Brussel en vroeg hem wie naar zijn idee in aanmerking kwam voor het voorzitterschap van de ICOM, dat in oktober 1965, wanneer de Algemene Vergadering te New York zou plaatshebben, vervuld moest worden. De keuze van een nieuwe voorzitter was zowel voor mij als voor de organisatie van essentieel belang: de ICOM bevond zich in een periode van veranderingen en snelle ontwikkeling, een ontwikkeling die weliswaar veelbelovend was, maar tevens niet zonder gevaren. De voorzitter zou een zware taak hebben en voor mij hing veel van zijn persoonlijkheid af, wilde onze samenwerking vruchtbaar zijn. Paul Coremans hoefde niet lang na te denken: Arthur van Schendel was de aangewezen persoon. *Maar, voegde hij eraan toe, het zal niet makkelijk zijn hem over te halen, want Arthur doet nooit iets half en die reden zou hem ervan kunnen weerhouden een zo omvangrijke taak op zich te nemen . . .* Coremans stelde me voor eerst zelf Arthur van Schendel, die een oude vriend van hem was, te polsen. Dit gebeurde en pas daarna

begaf ik me naar Amsterdam; het zou het eerste bezoek van een lange reeks worden waaraan pas in 1973 een einde kwam.

Van 1965 tot 1971 bestuurdde Arthur van Schendel de ICOM, bepaalde het te voeren beleid, adviseerde de directeur, trad als arbiter in conflicten op, suggereerde verstandige oplossingen voor de moeilijkheden rond het voortbestaan van de ICOM en haar activiteiten, kortom hij beantwoordde in alle opzichten aan hetgeen de inmiddels overleden Paul Coremans van hem verwacht had.

Van 1971 tot 1974 bleef Arthur van Schendel achter de schermen van de ICOM actief. Hij woonde altijd de vergaderingen van de Conseil Exécutif bij, hij was voorzitter van de Fondation ICOM, hij speelde een belangrijke rol in de grondige reorganisatie waartoe in 1971 onder zijn leiding besloten was, maar bovenal bleek hij die jaren de man te zijn die altijd klaar stond om, waar nodig, goede raad te geven. Tegelijkertijd viel hem in die periode een zeer belangrijke functie op internationaal niveau ten deel, doordat hij het voorzitterschap van het Centre de Rome aanvaardde, en wel op een ogenblik dat dit Centre ingrijpende veranderingen onderging en zijn activiteiten sterk uitbreidde.

Gedurende twaalf jaren was ik dus getuige – en profiteerde ik – van de internationale activiteiten van Arthur van Schendel. Graag wil ik hier, naast de grote dankbaarheid die ik persoonlijk voor hem gevoel, met enkele woorden trachten iets weer te geven van de bewondering die talloze mensen in de wereld van de kunst voor hem koesterden en nog koesteren voor alles wat hij als specialist, als voorzitter en als vriend gedaan heeft om een goede samenwerking tot stand te brengen. Het directoraat van het Rijksmuseum stelde hem als kunstkenner, museoloog en specialist op het gebied van conservatie en restauratie, in staat een sterke impuls te geven zowel aan het onderzoek als aan de internationale samenwerking op deze verschillende gebieden. Arthur van Schendel ontbrak op geen enkele bijeenkomst, hij leidde met veel pedagogisch inzicht de

discussie zonder ooit zijn mening op te dringen.

Als bestuurslid van vele internationale organisaties, schroomde hij niet velerlei taken op zich te nemen, van de meest officiële tot de taken waarbij hij niet op de voorgrond trad. In beide gevallen ging hij efficiënt te werk, maar altijd op de hem eigen bescheiden wijze. Rechtvaardig, maar veel-eisend en streng, eiste hij, alvorens een voorstel in te dienen, dat de voorbereiding ervan niets te wensen overliet, zowel wat documentatie als wat de psychologische aanpak betrof. Hij gaf er de voorkeur aan de behandeling van een dringende zaak die niet goed voorbereid was, uit te stellen, liever dan een besluit op slinkse wijze 'door te drukken', zoals dat bij internationale organisaties zo vaak het geval is.

Als vriend en collega weigerde Arthur van Schendel nooit een vakgenoot – of deze een beginneling dan wel een geroutineerd vakman was – te woord te staan, waarbij hij de bezoeker altijd de indruk gaf op dat ogenblik niets anders te doen te hebben. Hij was een beminlijk gastheer, die zijn talen voortreffelijk sprak, die goed luisterde en zich van de hem gestelde vragen niet met een autoritair en/of stereotyp antwoord afmaakte. Elke vraag had zijn aandacht en werd methodisch beantwoord.

Er is geen belangrijke gebeurtenis in de kunst- en museumwereld van na de oorlog, waaraan de naam van Arthur van Schendel niet verbonden is, hetzij als initiatiefnemer, hetzij als organisator. Waar nodig was hij aanwezig: of het nu Melbourne of Mexico was, Leningrad of Madrid. Waarom deed Arthur van Schendel dit alles? Waarom gaf hij zich zoveel moeite, terwijl hij als hoofddirecteur van het Rijksmuseum had kunnen volstaan met achter zijn bureau te blijven zitten en hoogstens dienstreizen te maken die van direct nut voor het museum waren. Het antwoord is niet moeilijk: omdat hij overtuigd was van het *heil* van internationale samenwerking, van de *plichten* die zijn positie hem oplegde, van de *noodzaak* zijn collega's te raadplegen. Toen Vermeer's *Liefdesbrief* in Brussel werd gestolen bleef Van Schendel niet bij het feit

zelf stilstaan – wat ook zijn emoties mogen zijn geweest – maar dacht onmiddellijk aan wat hem te doen stond, wat zijn taak was: de restauratie van het schilderij. Maar niet-tegenstaande het feit dat hij over een van de meest ervaren laboratoria ter wereld beschikte, dacht hij er niet aan deze taak alleen op zich te nemen. Hij riep onmiddellijk de beroemdste restauratie-experts bijeen en gaf daarmee eens te meer blijk van zijn ingeboren bescheidenheid.

Ik denk ook aan zijn houding in 1971 als voorzitter van de tiende Algemene Vergadering van de ICOM te Grenoble: tegen de voorschriften en de bepalingen van de statuten in, was er een voorstel ter tafel gebracht dat met spoed een hervorming van de structuur en van de werkmethode van de Organisatie beoogde. Juridisch was het mogelijk zich tegen het voorstel te verzetten en Van Schendel werd dan ook door verschillende invloedrijke leden in de vergadering daartoe aangespoord. Hij wees echter deze 'conservatieve' oplossing van de hand, zonder twijfel omdat hij de juistheid en het belang van sommige argumenten inzag. Feitelijk is de hervorming die drie jaar later haar beslag zou krijgen, in eerste instantie aan hem te danken.

Ik wil thans eindigen met de hoop en de overtuiging uit te spreken dat Arthur van Schendel zijn taak van adviseur voor zijn, over de gehele wereld verspreide, collega's zal voortzetten. Zijn functies mogen veranderen evenals zijn officiële plaats in vakkringen, dat neemt niet weg dat hij een van de beste, zo niet de beste raadgever en vriend zal blijven. Is niet het blijven profiteren van zijn waardevolle adviezen de beste manier om van onze dankbaarheid jegens een hooggeacht collega en vriend blijk te geven? Daartoe zou ik een ieder willen opwekken. Niemand is onvervangbaar, maar er zijn mensen van wie men de vervanging zo lang mogelijk moet uitstellen.

HUGUES DE VARINE-BOHAN
(vertaling: mevr. H. Heldring)